

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Svmmvla Casvvm Conscientiae De Sacramentis

Gretser, Jacob

Ingolstadii, 1611

Appendix.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40295

APPENDIX.

DE RITV NVPTIA.

LI APVD NOVATORES EX LI-

BRO DE MATRIMONIO ERASMI

Sarcerij Lutherani Prædicantis & Su-
perintendentis.

AD calcem huius *Summula* visum est adii-
cere ex Sarcerio, quo modo & ritu *Quint-*
euangelici nuptias celebrent; Utinam
Sarcerius Latinè scripsisset; quò huius
rei notitia ad plures perferretur. Sed quia
Germanico Sermone vsus est, quem La-
tinè assequi, difficile: saltem consultum erit; vt Germa-
ni intelligant, quàm sanctè & Euangelicè Euangelici isti
matrimonia sua auspicientur. Nec est, quòd de fide Sar-
cerij ambigas. Prædicans Lutheranus & Superintendens
fuit. Quæ oculis quotidie vsurpabat, forsàn, quæ
& gerebat, in literas retulit. Nunc au-
di Prædicantem cuius narratio-
nem in erotematia conii-
cere libuit.

I. Gehn die Lutherischen Hochzeit- Leut auch gen Kirchen?

Ja, aber nicht allenthalben. Denn es ist an etlichen orten ein sträfflicher Brauch / daß man bald auff die Vermählung ein grossen Wul / vnd wüstes Gefress anrichtet / vnnnd bald dieselbige Nacht die zwey versprochenen Ehemenschen zusammen gelegt / darauff erst nach etlichen Wochen zur Kirchen gehet. Welches doch nicht anders ist / denn ein vnmächtige Begierde / vnd ein Anzeigung / daß du bald klein achtest die Benediction gleich wie der Esau / vnnnd in der Ehe nichts dann fleischlichen Lust suchest.

II. Sagan / wie gehn die Newglaubigen in ihren Hochzeiten gen Kirchen? Schleichet kein Mißbrauch mit ein?

Der Teuffel hat sich hie auch eingemischet / vnd wo er gleich nicht vermag / daß man die Ordnung des Kirchgangs gar vnterlasse / vnd verachte / da vermag er doch / vnd richtet an / daß man die Ordnung für nichts helt / vnd sie mit allerley Leichtfertigkeiten besleckt. Dererley istts / daß die Hochzeit Leut am morgen früe anheben Suppen essen / vnd sauffen / darob sie sich biß in die halbe Predigte verspäten.

III. So sihe ich wol / sie kommen erst zu der halben Predigt?

Ja freylich / vnd wolte Gott / daß sie doch das ander halb Stück andechtig höreten. Dann / wann sie
schon

schon in die Predigt kommen / so sind sie halb / etliche auch gar vol. Darumb achten sie weder des Predigens noch Betens / sondern stehen nur da / von Gewonheit wegen. Solche kommen auch zur Kirchen mit aller Hoffart vnd Vnmaß, der Kleider vnd Zierden beschissen. Sie kommen mit einem grossen Getümmel vnd Geschrey der Pauken vnd der Drummen / damit sie die ganze Kirchen verwirren / vnd in Göttlichen Geschäften verhindern. Sie kommen in des Herren Haus / als in ein Kauffhaus / iren Kram aufzulegen / vnd sich feil vnd zu Schanden vnd Büberey zubieten. Vnd bald wie sie zur Kirchen kommen / also ziehen sie wider von der Kirchen / sicher / verfert / in schendlichem Pracht / vnd Vppigkeit.

IV. Wie verhalten sie sich nach dem Kirchgang?

Nach dem Kirchgang wird bey vilen nicht weniger Vnrads geübt / denn gleich auch im Kirchgang. Denn wenn man von der Kirchen heim kompt / da gehet es erst an ein Wülen mit fressen vnd mit sauffen. Der Armen wird nimmer gedacht. Vnd man verthut allda auff einen Tag / daß die zwey newe Thesenschē des zur Nothurfft ein halb Jahr genug herten / Die zeiten Noe auß dem Euangelio / vnd der reiche Mann vnd Lazarus / haben da weiten Platz.

V. Wasz thun sie nach dem essen?

Nach dem Mahl vnd Essen geht es erst an ein Wüß Unsinnig / Vnzüchtig Wesen. Denn man für die Braut herauß an einen offnen Tanzplatz. Da erhebt sich denn ein solch rennen/lauffen/vnd durcheinander zwirbeln / Da sibet man ein solch fleischlich Auffwerfen / vnnnd entplößen der Weidlin / daß iemands gedencfen möchte / daß dise Tänzger hetten alle Scham hinder die Ohren geschlagen / weren lauter alle Tanb vnd Unsinnig / vnd sprungen sanct Veits Keyen. Da muß die arme Braut allen Tänzgeren Fuß halten / niemand mit zuherscheln abschlagen / er sey gleich wie schiebig / wüß / truncken / grob vnd vnuerschämpt erwölle. Da mus sie offte vil vnrats / vnd vil Vnzüchten hören / vnd sehen. Vnd das schülen vnd balzen weret biß zu dem Nachessen.

VI. Wie gehet es zu in dem Nachessen?

Im Nachessen gehet es so vil wüßterer / vnmesziger vnd vnzüchtiger zu / so vil vnshamhaftiger vnnnd trunckner der Abend denn der Morgen ist.

VII. Was thut man nach dem Nachessen?

Nach dem Nachessen muß es aber auff ein newes gegumpet vnd gehoppert sein. Vnnnd wenn die jungen Ehemenschen schon ein mal auß dem Gewül / Geschrey vnd Vnrat / müde vnd hellig / an ihr Ruhe kommen /

men / so ist dennoch noch kein Ruhe. Denn man findet vnzichtig / vnruhige Leut / die ihnen erst für ihr Kammer ziehen / vnd da wüßte / grobe Lieder singen / damit dem Teuffel nur trewlich vnd gnug gehosieret werde. Hæc Sarcarius.

Ex quibus intelligis, quisquis Germanicam linguam intelligis, quàm sectariorum nuptiæ modestia, pietate, & temperantia egregiè concinant cum nuptiis illis Evangelicis in Cana Galileæ, ita vt non sine caussa suspicari possimus, Christum vna cum discipulis & matre sua hisce tam sobriis nuptiis semper interesse.

Dicent aduersarij *Etiam apud Pontificios his genialibus festis non omnia ex decori & pietatis præscripto agi.* Scimus, & dolemus. Sed eos, qui *Euangelium* perpetim in ore circumferunt; *quique Verbum Domini, Verbum Domini* indefinenter crepant; omnesque pontificios ad censuram suam vocant; non modo in labiis ferre; sed & in omnibus, & actionibus, hæc præsertim tam seria & graui, *Euangelium & Verbum Domini* præferre decebat; ne ex illorum numero censerentur, quibus *Verbum Domini* semper in ore natat; procul autem à pectore exulat.

QVÆSTIVNCVLÆ

DE NVPTIIS LVTHERI

VÆRITVR I. An Lutherus fuerit mentitus, quando Tom. I. Lat. Epist. Anno Domini M. D. XXI. ex commentitia sua Ere-
mo hæc ad suum Philippum scripsit. *Quid igitur? Sumne & ipse iam liber & non Monachus? Cogitas ne, vt*

Kk 3

ne, vt

ne, ut fias mihi Demea, & Mitioni huic (id est, mihi Lutheri) tandem aliquam Sostratam (uxorem) pares, ut vindices in me, qui tibi uxorem dederim, ut dicunt. Sed ego pulchrè cauebo, ne id possis Respondeo, Lutherum esse mentitum; nam præ se ferebat, quasi valde à connubio abhorreret; cum tamen ei nihil magis in optatis esset; sed viuo Friderico Electore, non ausus fuit libidini suæ palam indulgere. Quo extincto, statim apparuit, quàm Lutherus ab incestis nuptiis alienus fuerit. Simile Lutheri mendacium, inuenies Tomo secundo Latinarum Epistolarum, vbi postquam ab Argula Stauffensi de ducenda uxore monitus fuerat, hæc ad Spalatinum scripsit. *Hoc corde, quo hæcenus fui, & modò sum, non fiet, uxorem ut ducam, non quòd carnem meam aut sexum non sentiam, cum neque lignum, neque lapis sim, sed animus alienus à coniugio est, cum expectem quotidie mortem, & meritum Hæretici supplicium.* Tu dixisti. Non habeo, quod ultimo huic capiti contradicam, Hæreticus es, & te ipso teste, hæretici supplicium meritus.

Quod ad nuptias attinet, prædicta scribebat Lutherus Witeb. Anno M. D. XXIV. Die S. Andreae. Anno autem sequenti M. D. XXV. in Iunio id est, post sex menses, & aliquot dies, Catharinam Borrham Monialem sibi copulauit. Ex quo manifestè elucescit, quàm vera sint illa, quæ de auersione sua ab vxorio iugo ad Spalatinum suum scripserat.

Quæritur II. Vtrum Lutherus vsque ad flagitiosum suum Hymenæum castè vixerit. Respondeo, alterutrum necessariò dicendum; nempe, aut Lutherum impudentissimè mentitum esse, quando de castitatis impossibilitate ea scripsit, quæ in Sermone de Matrimonio Tom. 5. Lat. Witeb. Et in Epistola ad Reisenbuschium Tom. 2.

Lat.

Lat. Epist. (ex quibus frustula nonnulla in Quæstionib. de Matrimonio suprâ lectoribus apposui) quilibet legere poterit: Aut Lutherum à pubertate semper fuisse hircum, & carnis mancipium. Si quis tamen vtrunque, tanquam veritati consonum, affirmare velit, cum hoc ego nequaquam litigabo.

Quæritur III. Quando Lutherus duxerit vxorem. Respondeo hoc & alia eodem pertinentia breuiter & compendiose nobis denarrari ab ipso Luthero Tom. 2. Lat. Colloq. Tit. *de morbis Lutheri*, vbi ipse Lutherus. Anno 25. *in seditione rusticorum 12. Iunij vxorem duxi.* Anno 26. 7. Iunij *primogenitus Ioannes procreatus est.* Anno 27. *Elisabetha filia.* Anno 29. *Vigilia Ascensionis, Magdalena.* Anno 31. 7. *Novembris, Martinus.* Anno 33. 28. *Ianuarij Paulus.* Anno 34. *Margaretha.* En hîc exigua in Epitome habes cû gallo & gallina pullos omnes; Quo certè fœtu Heliam, Ioannem Baptistam, & ipsum Paulum (cum his enim Lutherus à Prædicantibus comparari solet) longissimo post se interuallo reliquit. Nul- lus illorum huiusmodi genealogiam contexere potuit.

Quæritur IV. Qualem Lutherus sœminam sibi iunxerit. Respondeo hoc nobis à Luthero explicatum dari Tom. 2. Epist. Lat. in Epist. ad Lincum. *Dominus me subito, aliâq; cogitantē coniecit mirè in coniugium, cum Catharina Borensi, Moniali illa.* Obtēperavit ergo Lutherus veteri illi monito: *Tu tibi iunge parē: Monacho Monacham.*

Quæritur V. Quid sibi velit hoc vocabulum, Mirè, quod vsurpat Lutherus. Respondeo, mira ista *mirissîma* te intellecturum ex primo spiritu Anatomix Lutheri quam D. Pistorius instituit. Vide huius Spiritus Azoaram VII. vt & tu mira ista admireris; quorum summa est, Lutherum sedecim diebus prius nuptias con-

consummasse, quàm nuptias publicè celebraverit. Sed, ut dixi, Pistorium consule. Ex quo etiam disces, quid sibi velit illud à Luthero usurpatum; Subitò. Tametsi hoc etiam Lutherus nobis vtrunque explicat Tom. 2. Lat. Colloq. *Ego consulo, ut factis sponsalibus, quàm citissimè properetur ad nuptias, differre enim valde periculosum est, &c. & nisi ego clam celebrassem nuptias (12. Iunij) omnes impediissent, quia omnes amicissimi clamabant, non illam, sed aliam.* Postea tamen 27. Iunij publicas hoc est, secundas, easque innuptas nuptias celebrauit.

Properavit autem Lutherus obsecutus suæ doctrinæ, quam ad Spalatinum perscripserat paulò ante suas nuptias, In Vigilia SS. Trinitatis 1525. ut habetur Tom. 2. Lat. Epist. fol. 293. b. *Nocuit differre paratis & periculum est in mora, Nachtfrist/ Jahrfrist. Qui non est hodie, cras minus aptus erit. Vbi consulueris, maturato facto opus est.* Huic ergo doctrinæ suæ Lutherus fideliter morem gerens, moram omnem abrupit.

Cæterum miris aliis hoc etiam mirum accedit; quòd Lutherus alia omnia cogitans, in hoc cõmentitium coniugium coniectus est. Nec satis exputare mecum queo, quæ nam sint ista; *Alia omnia*; quæ Lutherus cogitabat, nisi fortè fuerint *Mors, & promeritum Hæretici supplicium*, de quibus duobus in Epistola ad Spalatinum, de qua supra. Quod si Lutherus in sui coniugij contractu vsq; adeo ab omni ad rem præsentem faciente cogitatione abstractus fuit, ut omnia alia potius, quàm hoc, quod agebat, cogitaret occasionem dabit amicis suis, *Iuristis & Canonistis* suspicandi, matrimonium illud per somnium coaluisse, atque adeo nullum atque inualidum fuisse. Quid enim tam ad matrimonium requiritur, quàm liber & deliberatus consensus?

Quæ-

Quæritur VI. Cur Lutherus duxerit vxorem. Reſpondeo, occultas cauſſas non eſſe tam occultas, quin à quouis paululum intelligentiore intelligi queant, præfertim ſi quis Sardanapalicam Lutheri doctrinam in mentem reuocet. Si quis tamen illas in vnum colligere velit, quas Lutherus nobis ore & præconio ſuo manifeſtas eſſe voluit, tres reperiet, deſumptas ex Epiftola ad Amſtorſium Tom. 2. Lat. Epift. fol. 295. quarum prima; quia Lutherus *ſperabat ſe breue tempus adhuc victurum.* Ne igitur planè hoc breui tempore vitæ ſuæ otioſus eſſet, negotium vxorium ſibi accerſendum exiſtimauit. Alij quo propius metam conſpiciunt, eò diligentius hæc omnia à ſe excutiunt; & tum maximè ad ſe pertinere exiſtimant illud Apoſtolicum: *Solutus es ab vxore, noli quærere vxorem.* At Lutherus vt in alijs plerique, ita & in hoc, contrariam viam iniit ac tenuit.

Alteram cauſſam eodem loco reddit Lutherus, quia *parenti ſuo*, homini ex infima plebis fece, foſſori Metal- lario; *hoc ſuo coniugio gratificari voluit*; ne ſcilicet tam ſan- cta *Luderorum* ſtirps cum Luthero intermoreretur. Et tamen ex ſex liberis, quos Luthero deteſtanda Monialis peperit, quæ poſteritas ſupereſt? Qui nepotes vel prone- potes Luthero ex Ioanne, qui ex Martino, qui ex Paulo ſuperant? Fieri poteſt, vt alicubi ſuperſint; at tam obſcu- ri & ignobiles viuunt, vt ne tenuis quidem fama ad nos quidquam de eorum ſtatu & conditione perferat, vt ita ſatis euidentis vltio Dei & maledictio in hac propagine eluceſcat. Tertia Lutheri cauſſa eſt, *vt factò & exemplo ipſo doctrinam ſuam conſirmet.* Eandem rationem reddit Epift. ad Stifelium Tom. 2. Lat. Epift. fol. 300. a. Nexus ergo & vinculum doctrinæ Lutheranæ eſt Matrimoni- um Monachicum Moniali. Hoc cum ſtramentitium
 Ll fuerit,

fuerit, oportet, vt & doctrina Lutherana stramentitio vinculo sit colligata. Mirum verò dictu est, nullum ex Apostolis tali sigillo doctrinam suam obsignasse: nō Petrum, non Paulum; non Andream, non alios. Aliter omnes prædicationem suam confirmarunt; nimirum miraculis & sanguine; & perpetuo, saltem post Prædicandi munus susceptum, cœlibatu.

In Epistola ad Spalatinum Tom. 2. Epist. Lat. fol. 294. b. aliam reddit Lutherus causam sui fictitij matrimonij. *Os*, inquit, *obstruxi infamantibus me cum Catharina Borana*. Quasi diceret, antea infamis eram Monialis huius consuetudine: Sed famâ nondum satis certa. At nunc certam faciam, & quod antea occultius agebam; in posterum, omni pudore deposito, aperte agam.

Quæritur VII. Quos nam Lutherus ad nuptiale suum epulum inuitarit. Respondeo viros honestissimos, Apostatas Sacerdotes & Monachos, Spalatinum, Amstorfium, Lincum, similes de quibus vide Tom. 2. Epist. Lat.

Quæritur VIII. Quid Lutherus hoc suo putatio matrimonio commeruerit. Respondeo hoc planum fieri ex lege quinta *Cod. de Episcopis & Clericis*, quæ est talis *Si quis non dicam rapere, sed vel attentare tantummodo iungendi causa matrimonij sacratissimas Virgines ausus fuerit; capitali pœna feriatur*. Dices *Borrhæ à Lutero non fuisse raptam*: Respondeo I. vt pœna legis incurratur, satis esse, vt quis tentet Monialem sibi connubio copulare. At Lutherus hoc non tantum tentauit; sed *Borrhæ* Monialem re ipsa sibi iunxit. Deinde, an non rapuit Lutherus *Borrhæ* cum octo *Borrhæ* sodalibus, quando eius consilio & auxilio ex Monasterij septis euaserunt, & in Lutheranum solum, hoc est, *Witebergam* aduolauerunt?

runt? An non ei raptum meritissimo adscribimus, qui de raptu illo in Epist. ad suum Spalatinum Tom. 2. Lat. Epist. fol. 131. effusè gloriatur, & se singulis de conditione prospecturum pollicetur, quod quidem tam largiter præstitit, vt ipse vnam, nimirum Pornam, ex nouem illis non Musis, sed Eumenidibus sibi ducendam duxerit? Et de hoc raptu suo scripsit ad Spalatinum Lutherus Anno 1523. feria VI. Paschatis. In eodem volumine Epistolarum fol. 300. exstat Epistola ad Strifeliū, in qua ei hæc noua nunciat, Anno 1525. die S. Michaëlis. *Hæc note tredecim Moniales ex ditione Ducis Georgij afferre curauit & rapui Tyranno furenti hoc spoliū Christi.* Si is, qui vnam sanctimonialem rapit; in legem suprâ citatam summorum Imperatorum delinquit, & pœnæ capitalis in ea statutæ reus efficitur; quanto magis Lutherus læsæ huius legis reus censeretur; cum antea nouem; postea tredecim Moniales ex Monasteriis harpagauerit, eoq; factò publicè gloriatus fuerit, vt taceam innumerabiles alias eiusdem vel iussu, vel consilio, vel dogmate ad mundum, cui valedixerant, reuersas.

Sed en tibi aliam legem ex Codice Iuris Tit. de Episc. & clericis. *Raptores virginum vel viduarum, vel Diaconissarum, quæ Deo fuerint dedicata, pessima criminum peccantes, capitũ supplicio plectendos esse decernimus; quod non solum ad iniuriam hominum, sed & ad ipsius omnipotentis Dei irreuerentiam committitur.* Et post varias pœnas in legis huius violatores constitutas, subditur; *Ceteros omnes, qui conscij & Ministri huius criminis (raptus Monialium) reperi & conuicti fuerint, vel eos susceperint, vel quamcunque opem eis tulerint, siue masculi, siue fœminæ sint, cuiuscunque conditionis vel gradus vel dignitatis; pœna capitali duntaxat subiicimus, vt huic pœnæ omnes subiaceant, siue volentibus,*

*sue nolentibus sanctimonialibus virginibus, sue aliis supra-
dictis mulieribus, tale facinus fuerit perpetratum. Ergo si
Lutherus nihil aliud fecisset, quàm quod Leonardum
Coppum & Wolffium Tomitsch instigauit, vt nouem
ex Nimicensi Monasterio raperent, & ad se adducerent,
iam de capite periclitaretur, ex vi huius legis.*

*Nec mitius cum Luthero ageretur, si ex decreto le-
gum Francicarum cum illo transigeretur; nam lib. 5. cap.
232. huiusmodi exstat Capitulare. Si quis rapuerit, sollici-
tauerit, vel corruerit religiosam faminam, bona amborum
Ecclesia vindicet, in qua talis mulier habitauit. Ipsi tamen ca-
pitali periculo subiiciantur. Quæ lex repetitur lib. 6. c. 99.
Et negligentibus in punitione huius criminis hæc mul-
ta indicitur. Si vero Comes prouincia vindictam tali crimini
imponere neglexerit, honore careat, & duas libras auri fisci iu-
ribus dare compellatur. Hactenus de nuptiis Lutheri.*

BREVIS INSTRUCTIO LV-
THERI, QVOMODO CATHOLICI EX-
CIPERE DEBEANT CLANCVLARIOS
Sectarum præcones ac propagatores,
sue Lutheranos siue Calui-
nianos.

ADMONITIVNCVLA.

VT I L I S erit hæc instructio, ita sentio & testor
cū vniuersim omnib, tum illis præcipuè qui in
ciuitatibus vel prouinciis degunt, in quibus
Hæresi, eiusque buccinatoribus palam nihil
loci relinquitur. In has enim pestis disseminatores clan-
culum

culum ſeſe inſinuare, & virus ſuum tacite per angulos & latebras ſpargere conſueverunt. At tu, quiſquis es, fac, quod hîc Lutherus iubet, & ab hæretica lue intactus permanebis.

Inſtructio.

I. Hoc tibi ferendum non eſt, vt aliquis erroneum circumferaneorum ſeſe ad te intrudat, ac priuatim in adibus tuis doceat, quod illis commiſſum non eſt. Si vnus aliquis in domum aut ciuitatem quampiam venerit, producat teſtes ſe notum eſſe, aut ſignis & literis teſtatum faciat, docendi officium ſibi commiſſum eſſe: Neque enim omnibus fides habenda eſt, Spiritum ſanctum ſe habere iactantibus, & ſeſe in omnes ades ingerentibus; quia ſunt erronei & maſtigia qui carnifici commendandi ſunt, nec tolerandi, vbi in aliorum officia ſine mandato ſe intrudunt contra Magiſtratus conſtitutionem; aut vbi clam & furtim in angulis ſerpunt, vbi nemini permiſſum eſt non vocato aliquid docere, aut ſemet ingerere. Lutherus in cap. 5. & 7. Matthæi. Tom. 7. Lat. Witcb. Neque enim Deus vnquam aliquem miſit, niſi vel per hominem vocatum, vel per ſigna declaratum, ne ipſum quidem filium. Lutherus Tom. 2. Epift. Lat. Epift. ad Philippum fol. 41. Multi quidem ſancti fecerunt mirabilia, ſed nullus vnquam ſine vocante Deo vel intus vel foras, qua tamen vocatio probabatur ſigno aliquo. Lutherus. Tom. 2. Epift. ad Briſmannum fol. 117.

Quocirca ſi quis huius generis elancularius impoſtore adoriatur, ſtatim pete à quo miſſus ſit. Si dicat, ſe à Deo eiusque ſpiritu miſſum, probe hoc ſignis ac prodigiis; quia quando Deus ordinarium ſtatum mutare vult; id nunquam ſine miraculorum interuentu facit. Si dicat, ſe vocatum ab ho-

mine, ostendat literas & legitima testimonia. Si neutrum præstare queat, silentium ei imponatur; quia quoscunque Deus vocat aut mittit, eos vocat aut mittit modo ordinario, nimirum aut signis, aut legitimis hominum testimoniis. Luth. Tom. 2. Ien. Germ. in Epist. ad Mülhufinos contra Münzerum, & Tom. 6. Ien. Germ. Epist. ad Laurentium Castnerum & socios eius.

Quamobrem, aut monstra vocationem & mandatum docendi, aut tace, (non datur tertium,) quia docere est officium at nullus officio fungi potest sine mandato & vocatione. Quare Christus in Parabola de patrefamilias, qui talenta sua seruis suis distribuit, ut negotiarentur, ait; Vocatis seruis, &c. Præcepit, ut negotiarentur. En seruos vocavit; vocatis mandata dedit. Huiusmodi vocationem clandestinus iste præco etiam secum adferre, aut pecuniam Domini intactam relinquere debet; aut se furem ac latronem esse prodet.

Quem proinde simul ac conspexeris, his verbis saluta. Vnde venis? Quis te misit? Quis tibi mandavit, ut concionareris? Vbi habes literas, quod ab hominibus missus sis? Vbi sunt miracula, quibus testatum facias, te à Deo missum? Quare non accedis nostrum parochum? Cur clanculum ad me arripis, & serpis in angulis? Quare non prodis in publicum? Si filius lucis es cur horres lucem? His quaestionibus facile clancularij isti seductores repellentur ac propulsabuntur; quia nequeunt vocationem suam ostendere; Profecto, vocatione, si seridò urgeatur; Diabolum in angustias conicere licet: quia isti vocatione gloriari non possunt, sed fateri coguntur, quòd non vocati aduolitent, & in alienum officium inuolent. Das kan ja nicht der heilige Geist sein / sondern muß der leidige Teuffel sein: non est Spiritus sanctus sed tartarus.

Palam

Palam porro aio, me ita affectum esse, ut licet tales omnium vitij alioqui expertes & ab omni labe puri; totique, quanti, quanti sancti essent; tamen ex hoc unico capite, (quod sine vocatione & mandato docent) conuinci possunt quod sint cacodemonis nuncij ac ministri: quia Spiritus sanctus non serpit clandestinè; sed palam de cælo delabitur. Serpentes serpunt; ac columba volant. Quam ob rem huiusmodi occulta reptatio, est verus Diaboli incessus. Hoc pro certo habe. Lutherus Tom. 5. Ien. Germ. in Epist. contra clancularios concionatores ad Eberhardum Von der Tannen, præfectum Wartenburgensem Anno 1532.

At num in re tanti momenti nullæ erunt Magistratus partes? Imò, nam & Ecclesiasticus & politicus magistratus hic diligentissimè advigilare debent: Ille quidem, ut populum perpetim instruat & commoneat, ne vllum det locum talibus insidiatoribus; sed pro Diaboli nunciis reputet: Hic quoque pari cura attendere debet. nam cum præcones isti clandestini, Cacodemonis satellites, nihil doceant, nisi venena & mendacia, Diabolus autem non modò sit mendax, sed & homicida; certum est illum eò tendere, ut per hos suos nuncios, bella, seditiones ac cades excitet, tametsi externo Schemate pacem præ se ferat: nec aliter facere potest, quia genius & ingenium eius est mentiri & mactare: propterea omnes, qui ad Reipublica clauum sedent; huiusmodi clancularios præcones suspectos habere debent, non modò ob falsa dogmata, sed & propter tumultus ac cades, monereque suos subditos, sibi ut diligenter ab his caueant, etiam grauibus pænis propositis, & si quos alicubi latere norint, ad magistratum deferant, nisi in se culpam omnium cadiũ ac seditionum harere velint. Quod si quis talè hospitio excipiat, docentèq; audiat, hac obiurgatione castigari debet. Quis tibi præcepit, ut huic clanculario impostori
hospiti-

hospitium auresque praebeas? Vnde scis vocatum & missum, ut te doceat tuque ab illo discas? Quare hoc non patefecisti parochi tuo aut nobis? Quare deseris tuam Ecclesiam, in qua baptizatus, institutus, & caena Domini partus es, ad quam, Dei ordinatione, spectas? Cur nouum quid moliris clam & iniussus? Quis tibi dedit potestatem, ut Ecclesiam hanc discindas & in sectas disseces? Quis tibi mandauit, ut parochum tuum spernas, iudices, condemes clam, non auditum, non accusatum? Cuius auctoritate factus es iudex tui parochi, imò tui ipsius? Summa Summarum si talis praeco audiri cupit, Probet se esse prophetam seu doctorem in Ecclesia, ad quam venit. Si hoc non demonstrauerit, Solasß ihu lauffenzum Teuffelweg/ der ihu gesandt hat.

Hæc omnia Lutherus Epist. ad Eberhardum von der Tannen. Tom. 5. Ien. Germ. quæ certè non tam in Münzerum & Münzerianos, aliosque Enthusiastas & phantastas, quàm in Caluinum & Caluinistas, adeoque in ipsum Lutherum & Lutheristas quadrant, ut mihi persuadeam Lutherum hæc talia non nisi diuino nutu in literas misisse, ut nobis dicere liceret: *Ex ore tuo te iudico, serue nequam.* Quàm enim iudicio Lutheri, Münzerus & omnes à Luthero dissentientes sectarij vocatione & missione carent, tam caret cum suis Lutheranis Lutherus ipse, nam nec à Deo immediate vocatus est, ut ipsemet fatetur (de quo supra in Quæstionib de ordine) nec ab homine, ut ibidem ostensum: aut si ab homine vocatus est, non aliter, quàm Zuuinglius, Oecolampadius, Münzerus, Carlstadius, & similes, ab homine vocatus est; vocatione scilicet illegitima, quia ab illegitimo, ut sic loquar, vocatore; nec aliter, quam quibus baiulus, licitor, & si quis licitore vilior, qui conducitur, ut Reipublicæ alicui suam operam locet.

Nunc

Nunc abiungo, inquit Lutherus. Orationis meæ Compendium ſit iſtud. *Clandefini iſti præcones ſunt Damonis Apoſtoli. Quocirca monitum volo te Eccleſiaſticum magiſtratum: Monitum volo te Politicum Magiſtratum. Monitos volo omnes, quicumque Chriſtiano nomine cenſeri volunt; ut ſibi caueant, & iſtos (Münzerum, Lutherum, Zuuinglium, Caluinum, eorumque ſectatores) ne audiant. Et quicumque illos vel tolerat vel audit, is nouerit, Daß er den leidigen Teuffel leibhafftig ſelbſt höret / quòd ipſiſſimum Diabolum audiat non aliter, quàm ut ex energumenis loqui ſolet: Feci, quod mei erat officij, & ſuper Pſalmum 82. etiam hac de re dixi. nempe Tom. 5. Ien. Germ. Anno 1530. vbi ſcripſi, populum ſedulo monendum, ut ſibi caueat ab huiusmodi agyris & nebulonibus, tanquam à Diaboli nunciis, legitima uocatione deſtitutis; quin eos nec admittendos nec audiendos eſſe, licet purum putum Euangelium docere uellent, imo licet Angeli vnde eitel Gabriel vom Himmel weren / & meri Gabrieles cælo delapſi eſſent, quia Deus non uult, ut quis non uocatus & non iuſſus Euangelium annunciet; Hinc Chriſtus neque Diabolum quamuis uera dicentem loqui permiſit; ut oſtenderet, ſine uocatione nihil hac in re faciendum eſſe. Quapropter quilibet, qui concionari inſtituit; aut uocationem ſuam probet, aut taceat. Sinolit, So beſelch die Oberkeit ſolchen Buben dem rechten Weiſter / der Weiſter Hans heißt; committatur à magiſtrato Carnifici. Hæc Lutherus. Si ergo alicubi, præſertim ubi Inquiſitio uiget, fiat, quod Lutherus fieri uoluit, cauſæ nihil eſt, cur Lutherus & Lutherani conquerantur.*

F I N I S.

Mm

IN.